

Motto:

„Neptej se, jakou má ten člověk chorobu, ptej se spíše, jaký člověk tu chorobu má.“

Oliver Sacks

Vývoj terminologie

V mezinárodních klasifikacích WHO jsou zdravotní problémy (nemoci, postižení, úrazy atd.) klasifikovány

---

- nejprve v **MKN-11** (zkratka pro Mezinárodní klasifikaci nemocí 11. revize), která poskytuje etiologický rámec,
- v **MKF** (zkratka pro Mezinárodní klasifikaci funkční schopnosti, disability a zdraví) jsou klasifikovány funkční schopnosti a disability spojené se zdravotními problémy (1980)

MKF byla přijata jako jedna ze sociálních klasifikací OSN a začleněna jako referenční systém pro Standardní pravidla pro rovnost příležitostí osob se zdravotním postižením.

MKN-10 a MKF se navzájem doplňují:

- Obě začínají tělesnými systémy. Porucha referuje o tělesných strukturách a funkcích, které jsou běžně součástí „procesu nemoci“, a byly proto také použity v MKN. Nicméně **MKN užívá poruchy** (jako příznaky a symptomy) **jako části konstelace, která utváří „nemoc“**, nebo je někdy používá jako důvod pro kontakt se zdravotnickými službami, zatímco **system MKF používá poruchy jako problémy tělesných funkcí, spojených se zdravotními problémy**.
  - MKN-11 poskytuje „diagnózy“ nemocí, vad nebo jiných zdravotních problémů,
  - tyto informace jsou obohaceny a doplněny v MKF o funkční schopnosti

Osoby se zdravotním postižením (klasifikace dle světové zdravotnické organizace WHO)

- **Jedinci, u nichž v důsledku somatického poškození a porušení funkcí dochází ke snížení některých jejich schopností a výkonnosti a následně i k jejich znevýhodnění (handicapu)**
  - lidé s postižením většinou nejsou „nemocní“, není tedy třeba je léčit, není třeba je litovat, ale pochopit a uznat, že mají své kvality, jsou pro společnost přínosem a postačí, když jim **společnost vytvoří takové podmínky**, aby mohli své kvality dokázat.
  - Postižení znamená v podstatě dlouhodobou změnu zdravotního stavu (pracovní schopnosti), která je nevratná.

Poškození (impairment)

- jakákoli ztráta nebo abnormalita psychické, fyziologické nebo anatomické struktury či funkce organismu
- zahrnuje poškození tělesné, smyslové nebo mentální, které nemusí vést k omezení schopností či dovedností člověka.
- nemusí být vnímáno negativně

Omezení (disability)

- jakékoli omezení nebo nedostatek schopnosti (vyplývající z vady) jednat či vykonat činnost způsobem nebo v rozsahu považovaném pro člověka za normální
- morfologické a funkční následky poruchy omezují člověka (není dostatečně schopen vykonávat nějakou činnost), vyžadují určitou změnu (adaptaci) pohybových aktivit

Postižení (handicap)

- Sociální znevýhodnění jedince, vyplývající z jeho poruchy či postižení, které pak omezuje nebo zabraňuje splnění určité normální role, která se od tohoto jedince očekává (v souvislosti s věkem, pohlavím, sociálními a kulturními hledisky)
- projekce obtíží do společenského prostředí, sociální dimenze problému, rozpor mezi očekáváním a stavem, výkonností, vyplývá z poruchy nebo disability

PORUCHY	POSTIŽENÍ	HANDICAP
Intelektu (mentální)	Chování	Orientační
Psychiky	Komunikace	Fyzická nezávislost
Řeči	Sebeobsluhy	Pohyb v okolí
Sluchu	Lokomoce	Zaměstnání
Zraku	Tělesné dispozice	Společenská integrace
Viscerální (útrobní)	Obratnosti	Ekonomická nezávislost
Skeleto – muskulární		
Vzhledu		

Změna terminologie (WHO)

- Porucha (impairment), disabilita (omezení), handicap (postižení) byla organizací WHO nahrazena pojmy - **poškození, aktivita, participace**

Nové přístupy ke klasifikaci WHO

- Ve speciální pedagogice pojmáme **participaci osob s postižením** jako nezbytný předpoklad k naplnění inkluzivního vzdělávání a také jako cíl výchovných, vzdělávacích a podpůrných aktivit a opatření.
- Velmi blízko tomuto pojetí je přístup, který představila Světová zdravotnická organizace v MKF (**Mezinárodní klasifikace funkčních schopností disability a zdraví**).

-
- Dvě osoby **se stejnou nemocí** mohou mít rozličný stupeň funkční schopnosti a dvě osoby **se stejným stupněm výkonnosti** nemusí mít nezbytně stejné zdravotní problémy.
  - Proto připojené použití hodnocení zlepšuje kvalitu dat pro lékařské účely. Použití MKF nemůže běžně překračovat diagnostické procedury. V jiném využití ale může být MKF použito samostatně.

-
-
- Nový přístup ke klasifikaci WHO vede mnohem více k rozvíjení možností samostatnějšího života osob s postižením a zdůrazňuje jejich společenskou integraci.
  - K tomu je třeba brát v úvahu celý kontext individuálního životního prostředí osoby s postižením.

-
-
- Pojem postižení se tak stal definitivně relativní kategorií, kterou lze přesně chápat jen v souvislosti s personálními, sociálními a ekologickými zdroji člověka.
  - Postižení se proto vždy definuje v určitém sociálním kontextu.

-
-
- Nový model ICF (Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví) překonává lineární model ICIDH (Mezinárodní klasifikace poruch, postižení a znevýhodnění).
  - Bio-psycho-sociální přístup ICF integruje v sobě oba modely, koncept medicínský i sociální, umožňuje postižení chápat jako společensky podmíněné

Aplikace konceptů MKF

---

příklady

Porucha, která nevede k ohraničení kapacity ani k problémům při výkonu

---

- Dítě se narodí a chybí mu nehty
  - Tato malformace je porucha struktury, ale **nevadí funkci ruky** ani tomu, co dítě může rukou dělat – není zde ohraničení kapacity dítěte.
  - **Nejsou zde problémy při výkonu** – např. hra s ostatními dětmi- ve smyslu zesměšňování či vylučování ze hry z důvodu malformace
- **Dítě nemá ohraničení kapacity ani problémy při výkonu.**

Porucha, která nevede k ohraničení kapacity, **ale vede k problémům při výkonu**

Dítě s diabetem má poruchu funkce pankreatu, který produkuje málo inzulínu.

- Když jsou tělesné funkce (hladina inzulínu) pod kontrolou, nenastává limit kapacity spojený s poruchou.
- Je však omezeno v konzumaci sladkých pokrmů, aplikuje si inzulín atd. (toto jsou bariéry) - může mít problémy při výkonu v kontaktu s vrstevníky.

Dítě nemá ohraničení kapacity, ale má problémy při výkonu.

Porucha, která nevede k ohraničení kapacity, ale vede k problémům při výkonu

---

Jedinec s vitiligem (kožní porucha, ztráta pigmentu) **na obličeji bez jiných fyzických obtíží**

- Kosmetický problém nevyvolává ohraničení kapacity
- Vitiligo může být okolím vnímáno jako infekční – negativní postoje vedou k problémům v mezilidských vztazích – tj. problémům při výkonu

Jedinec nemá ohraničení kapacity, ale má problémy při výkonu.

Porucha, která nevede k ohraničení kapacity, ale vede k problémům při výkonu

---

- **Jedinec překonal akutní psychotickou ataku, ale nese stigma, že byl „duševně nemocný“**
  - Kapacita není limitována
  - Negativní postoje okolí mohou vyvolat problémy (omezení) při výkonu v zaměstnání, mezilidských vztazích apod.

Porucha, která vede k ohraničení kapacity a podle okolností činí nebo nečiní problémy ve výkonu

---

- Mentální porucha (odchylka ve vývoji intelektu)
  - Vede k určitému ohraničení v kapacitách člověka (řeč, motorika, chování)
  - Faktory prostředí ovlivňují rozsah výkonu jedince v různých oblastech života
    - Může prožívat malé znevýhodnění v prostředí, které neklade velké nároky na výkon
    - V prostředí náročném na soutěživost, školní úspěchy apod. budou problémy ve výkonu závažnějšího charakteru

Různé poruchy a **ohraničení kapacity vedoucí k problémům při výkonu**

- Jedinec s kvadruplegií (kapacita i výkon ohraničeny), příklady:
  - Nemůže používat PC s klávesnicí – nutná adaptace podmínek – software, reagující na hlasový podnět, který nahrazuje klávesnici
  - Může používat klávesnici, ale kvóta pro přijímání osob s postižením je naplněná
  - Je schopen vykonávat aktivity pro danou práci, ale pracovní místo je bariérové ad.
-

Medicínský model (MKN)

---

vidí disability a problémy dané osoby tak, že jsou způsobené přímo chorobou, traumatem nebo jinými zdravotními problémy, které vyžadují lékařskou péči, zajištěnou **léčením jedince** prostřednictvím odborníků.

Management disability je chápán jako léčení nebo přizpůsobení se člověka a změny chování.

Lékařská péče je chápána jako hlavní východisko a v politické rovině je základní odpověď dána modifikací nebo reformou politiky zdravotní péče.

Sociální model disability (MKF)

- vidí východisko především jako sociálně vytvořený problém a zásadně **jako předmět plné integrace člověka do společnosti.**
- Disability nejsou vlastnosti jedince, ale spíše komplex sdružených podmínek, z nichž mnohé jsou **vytvářeny společenským prostředím.** Proto zvládnutí tohoto problému vyžaduje sociální aktivitu a je to kolektivní odpovědnost společnosti, která v širokém měřítku vytváří modifikace prostředí, nezbytné pro plnou účast osob s disabilitou ve všech oblastech společenského života.
- Východisko je tedy postoj nebo ideologie, vyžadující **sociální změny,** které se na politické úrovni stávají otázkou lidských práv. Pro tento model zdravotního postižení je východisko na úrovni politické.

Biopsychosociální přístup

- MKF je založena na propojení těchto dvou různých modelů (**medicínský, sociální**). Aby bylo dosaženo propojení různých aspektů funkční schopnosti, je využíván „biopsychosociální“ přístup.
- MKF se pokouší dosáhnout syntézy a používá k tomu propojený pohled na různé perspektivy zdraví z pohledu biologického, individuálního a z pohledu sociálních perspektiv.

Zdravotní postižení

Osoby se zdravotním postižením

Vymezení pojmů v rámci rezortů
MŠMT, MZ, MPSV

MŠMT – školský zákon do r. 2015

- Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami osoba se **zdravotním postižením**, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním
- Zdravotním postižením je pro účely zákona č. 561/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů: mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.

Novela školského zákona č. 82/2015 Sb.

- nadále používá pojem speciální vzdělávací potřeby (dále jen SVP), ale **opouští dřívější taxativní kategorizaci dětí, žáků a studentů se SVP podle zdravotního postižení, zdravotního znevýhodnění, sociálního znevýhodnění.**

-
- Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí dle platné školské legislativy osoba, která **k naplnění svých vzdělávacích možností** nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními **potřebuje poskytnutí podpůrných opatření.**

MPSV

- Pro účely Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, se rozumí:
- **zdravotním postižením** tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované postižení, jehož dopady činí nebo mohou činit osobu **závislou na pomoci jiné osoby**,
- **dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem** nepříznivý zdravotní stav, který podle poznatků lékařské vědy má trvat déle než jeden rok, a který omezuje funkční schopnosti nutné pro zvládnání základních životních potřeb,
- **sociálním vyloučením** vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace.

-
- Pro účely Zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti je definována **osoba se zdravotním postižením** jako fyzická osoba, která je
    - orgánem sociálního zabezpečení uznána jako **invalidní** (ve 3. stupni – osoba s těžším ZP), invalidní (v 1. a 2. st.) a dále fyzická osoba,
    - která je rozhodnutím úřadu práce uznána jako **zdravotně znevýhodněná**.

-
- **Osobou zdravotně znevýhodněnou** je fyzická osoba, která má zachovánu schopnost vykonávat soustavné zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, ale **její schopnosti být nebo zůstat pracovní začleněna**, vykonávat dosavadní povolání nebo využít dosavadní kvalifikaci nebo kvalifikaci získat **jsou podstatně omezeny** z důvodu jejího dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu;
  - osobou zdravotně znevýhodněnou však nemůže být osoba, která je orgánem sociálního zabezpečení uznána jako invalidní (v 1.-3.stupni – viz dříve)

MZ

- Viz výše MKN- MKF

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

- uvádí definici: „Osoby se zdravotním postižením zahrnují osoby mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními.“

Socializace

- je schopnost jedince zapojit se do společnosti v rovině
  - pracovní (výchovné a vzdělávací),
  - společenské a
  - Subjektivní (ve smyslu sebeuplatnění a sebeuspokojení).

- Je podmíněna sociabilitou.

Sociabilita

- je schopnost a snaha vytvářet a pěstovat mezilidské vztahy.
- **Vývoj sociability:**
  - Elementární sociabilita
  - Rodinná sociabilita
  - Veřejná sociabilita
  - Sociální soužití

Klasifikace socializace podle Mezinárodní zdravotnické organizace (WHO)

- **Plná integrace:**
  - sociálně integrovaný jedinec
- **Vysoká integrace:**
  - inhibovaná účast
  - omezená účast
- **Středně vysoká integrace**
  - zmenšená účast
- **Nízká integrace/nízká segregace:**
  - omezené vztahy
  - redukované vztahy
  - narušené vztahy

- **Středně vysoká segregace:**

- odcizení

- **Vysoká segregace:**

- společenská izolace